

PRŪSIJOS VALDŽIOS AKTŲ VERTIMO Į LIETUVIŲ KALBĄ BYLOS ATODANGOS: VIENOS POLEMIKOS ISTORIJA

Žavinta Sidabraitė

ABSTRACT

The practice of translating government decrees into Lithuanian and publishing them for Lithuanian speakers living in Prussia has been known since the late 16th century. It stemmed from the policy of multi-lingualism which emerged under Duke Albert, and the establishment of the Reformation in Prussia. Most Lithuanian translations of Prussian government decrees known today date from the 18th century. At that time, the best experts in the Lithuanian language were engaged in their translation and publication. After the potential of Königsberg in Lithuanian studies declined in the second half of the 18th century, efforts to concentrate these activities in the area of Prussia that was still densely inhabited by Lithuanian speakers and called Lithuania at that time, became more active. The article analyses how this change was exploited by the Mielcke family, who were active in Prussian Lithuania. Christian Gottlieb Mielcke, who held a humble cantor's position in the remote parish of Pillkallen, initiated a discussion on the principles of the edition of Lithuanian hymnals in 1781. His brother Daniel Friedrich, the priest at Ragnit, wrote a complaint about the quality of translations of government decrees into Lithuanian in 1788. This was the beginning of a dispute that eventually involved the Mielcke family in the translation of government decrees.

KEY WORDS: Prussia, Prussian Lithuanian, dispute, translation of Prussian government decrees into Lithuanian, Christian Gottlieb Mielcke.

ANOTACIJA

Valdžios įsakų vertimo į lietuvių kalbą ir publikavimo Prūsijoje gyvenusiems lietuviakalbiams praktika žinoma nuo XVI a. pabaigos. Ji sietina su dar hercogo Albrechto ir Reformacijos įvedimo Prūsijoje laikais išryškėjusia daugiakalbystės politika. Daugiausia šiandien žinomų Prūsijos valdžios įsakų lietuvių kalba pasirodė XVIII a. Prie jų vertimo ir publikavimo dirbo geriausi to meto Prūsijoje lietuvių kalbos mokovai. XVIII a. antrojoje pusėje ėmus silpnėti lituanistiniam Karaliaučiaus potencialui, aktyvėjo pastangos lituanistinę veiklą koncentruoti lietuvių dar gana gausiai gyventame Prūsijos regione, tuo metu vadintame Lietuva. Straipsnyje analizuojama, kaip šį pokytį išnaudojo Prūsijos Lietuvoje veikusi Mielckių (Mielcke) šeima. Christianas Gottliebas Mielcke, netapęs kunigu ir dirbęs kuklų kantoriaus darbą atokioje Pilkalnio parapijoje, 1781 m. pradėjo diskusiją dėl lietuviškų giesmynų rengimo principų. Jo brolis, Ragainės kunigas Danielis Friedrichas, 1788 m. surašė skundą dėl lietuviškų įsakų kalbos. Taip prasidėjo polemika, Mielckių šeimą įtraukusi į įsakų vertimo į lietuvių kalbą veiklą.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Prūsija, Prūsijos Lietuva, Prūsijos valdžios įsakų vertimas į lietuvių kalbą, polemika, Christianas Gottliebas Mielcke.

Žavinta Sidabraitė, dr., senior research fellow, Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Department of Early Literature, Antakalnio g. 6, LT-10308 Vilnius, Lithuania. Email: zsidabra@gmail.com.

Įvadas

Prūsijos valdžios įsakai, XVI–XIX a. publikuoti lietuvių kalba, yra reikšmingas kultūros paveldas, įdomus daugelio sričių tyrinėtojams – istorikams, literatūros istorikams¹, kalbininkams, sociologams, kultūrologams. Įsakai yra saviti autentiški lietuvių gyvenimo liudijimai, apimantys kelis šimtus metų, taigi, be kita ko, parodantys ir vykusius krašto gyvenimo pokyčius. Be to, valdžios nurodymų vertimo ir publikavimo praktika buvo reikšminga pasaulietinės lietuvių kalbos formavimui(si); šioje srityje dirbo geriausi to meto lietuvių kalbos mokovai. Vis dėlto lietuviškų įsakų publikavimo reikšmė mokslininkų dar nėra pakankamai įvertinta. Tuo tarpu „iki 1807 m. jų išleista ne mažiau kaip 152, t. y. 46 procentai visų lietuviškų leidinių“, o Prūsijos hercogo Georgo Friedricho I (1539–1603, Prūsiją administravo 1577–1603) 1589 m. įsakas, draudžiantis škotams prekiauti pabučiais ir pakiemiais, tapo pirmuoju pasaulietiniu spaudiniu lietuvių kalba².

Šio straipsnio tikslas – remiantis archyviniais dokumentais, atskleisti įsakų vertimo į lietuvių kalbą XVIII a. pabaigoje aplinkybes, vykusį procesą traktuojant kaip integralią lietuvių kalbos kūrybos dalį.

Teorinės tyrimo prielaidos. Lietuviškos raštijos rengimo lauke Prūsijoje XVIII a., ypač antrojoje amžiaus pusėje, tolydžio didėjo įtampa. Nuo pat Prūsijos Hercogystės įkūrimo vykdyta nuosekli valdžios politika valstybę tvirtinti, be kita ko, remiantis ir vietinėmis kultūromis, davė vaisių. Krašto kolonizavimas, mokyklų tinklo plėtra, vietinių kalbų mokymąsi skatinanti beneficijų politika Karaliaučiaus universitete ir su jomis glaudžiai susietas Lietuvių kalbos seminaro įkūrimas (1718) bei kiti veiksniai sudarė sąlygas rasti gana gausiam lietuvių kalbą mokančių ir raštus lietuvių kalba rengti galinčių Bažnyčios tarnautojų sluoksniui. Be to, modernizuojantis Apšvietos idėjų poveikis, raštingumo augimas, sparčiai kintantis gyvenimo būdas ir pasaulėjauta ne tik didino spaudinių poreikį, bet ir kėlė naujus kokybinius raiškos reikalavimus. Taigi geras lietuvių kalbos mokėjimas darėsi vis reikšmingesnis *kultūrinis kapitalas*.

Šis terminas į kultūros tyrimų sritį buvo įvestas prancūzų sociologo Pierre'o Bourdieu (1930–2002), plėtojusio *kultūrinio kapitalizmo* teoriją, kuri rėmėsi prielaida, kad kultūra, kaip ir ekonomika, yra kovos *laukas*, kuriame suinteresuoti veikėjai (*agentai*) konkuruoja, kad sukauptų *kultūrinį kapitalą* ir taip galėtų įgyti dominavimo galią atitinkamos socialinės erdvės srityse, t. y. *laukuose*. *Kultūros laukas* – tai pagal kapitalizmo logiką ir taisykles veikiančių socialinių ryšių sistema, konkurencinė erdvė, kurioje vyksta nuo-

¹ Literatūros istorikams Prūsijos valdžios įsakai pirmiausia aktualūs kaip Kristijono Donelaičio kūrybos temų ir kalbos kontekstas. Dėmesys į Kristijono Donelaičio kūrybos sąsajas su Prūsijos valdžios įsakais atkreiptas palyginti neseniai. Žr. KAUNAS, Domas. *Kristijono Donelaičio atminties paveldas*. Vilnius, 2016, p. 102–108; SIDABRAITĖ, Žavinta. Išnykstančio pasaulio dainius. In *Kristijono Donelaičio reikšmės*. Sud. Mikas VAICEKAUSKAS. Vilnius, 2016, p. 205–206.

² KAUNAS, Domas. *Mažosios Lietuvos knyga: lietuviškos knygos raida 1547–1940*. Vilnius, 1996, p. 118.

latinės grumtynės, vis iš naujo generuojančios sudėtingais ryšiais susipynusius *lauko* elementus. *Kultūros laukas*, kaip ir politinis ar bet kuris kitas, yra kovos vieta, kurioje varžomasi dėl laimėjimų: valdančiosios padėties, monopolinės teisės reglamentuoti lauko normas ir legitimuoti vertybes, siekiant įtvirtinti ir sukaupti kuo daugiau *kultūrinio kapitalo*³. Būtent tokioje konkurencinėje erdvėje, anot P. Bourdieu, sukuriamos sąlygos, kuriomis viena kapitalo forma gali virsti kita⁴. *Kultūrinis laukas* pats savaime nėra autonominis ir neveikiamas kitų laukų. Jis yra kintantis ir dinamiškas, nes nuolat veikiamas ne tik viduje vykstančių pokyčių, bet ir sąsajų su kitais laukais.

Nors *kultūrinio kapitalo* apibrėžimas P. Bourdieu teorijoje yra labai platus, apimantis taip pat ir materialius dalykus, kurie gali turėti simbolinę vertę, mums šiame tyrime aktuali kita P. Bourdieu apibrėžta *kultūrinio kapitalo* forma – būtent nematerialus, „nepačiupinėjamas“, bet kultūriškai reikšmingas atributas, t. y. prestižas, statusas ir autoritetas, kuris, susiklosčius atitinkamoms sąlygoms, *kultūros lauke* virsta *simboliniu kapitalu* ir pasireiškia kaip įgytas autoritetas, sprendimo galia ir pan. Taigi kovos lauke „agentai įgyja, valdo galią, proporcingą jų *simboliniam kapitalui*, t. y. proporcingą pripažinimui, kurį jie įgyja grupėje“⁵.

Būtent tokie persistumdymai dėl įtaką ir galią teikiančio *simbolinio kapitalo* ypač aktyviai pradėjo vykti XVIII a. pabaigoje Prūsijos Lietuvos *kultūros lauke*.

Mielckių šeimos kova dėl įtakos

Šių grumtynių centre atsidūrė broliai Mielckės – Pirkalnio kantorius Christianas Gottliebas (1733–1807) ir Mielkiemio kunigas, vėliau Ragainės superintendantas Danielis Friedrichas (1739–1818) – įtakingo pirmosios amžiaus pusės lietuviškų raštų rengėjo Peterio Gottliebo Mielckės (1695–1753) sūnūs.

Broliai Mielckės, siekdami dominuojančios pozicijos lietuvių kultūros lauke, veikė išvien. Jie tapo dviejų XVIII a. pabaigos polemikų dėl lietuvių kalbos iniciatoriais. Pirmąją, lietuvių literatūros istorijos tyrėjams gerai žinomą, polemiką pradėjo Christianas Gottliebas Mielcke. Jis 1781 m. išplatino poleminį rankraštį „Pastabos apie naująjį lietuvišką 1781 metų giesmyną“⁶, kuriame sukritikavo tais pačiais metais išspausdintą Gottfriedo Ostermeyerio (1716–1800) giesmyną *Giefmes ßwentos Bažnycoje ir Namėj’*

³ BICHLER, Klaus. *Selbsinszenierung im literarischen Feld Österreichs. Daniel Kehlmann und seine mediale Inszenierung im Bourdieu'schen Feld*. Frankfurt am Main, 2013, S. 18.

⁴ BOURDIEU, Pierre. *Language and Symbolic Power*. Ed. and introduced by John B. THOMPSON. Cambridge, 1991, p. 14.

⁵ Ibid., p. 106.

⁶ [MIELCKE, Christian Gottlieb.] *Anmerkungen zu dem neuen Littauischen Gesangbuch de anno 1781*. Rankraštis nerastas, pavadinimas žinomas iš G. Ostermeyerio raštų: OSTERMEYER, Gottfried. *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch, nebst vorangesetztem Bericht von der*

giedojamos fu nobažnoms Maldomis į wienas Knygas fuglauftos. Tai buvo, gavus Konsistorijos leidimą, parengtas naujas oficialusis lietuviškas giesmynas. Šiuo leidimu G. Ostermeyeris, sekdamas vokiškų racionalistinių giesmynų pavyzdžiu, ėmėsi esminės lietuvių bendruomenei įprasto vadinamojo *Quando-Behrendto* giesmyno, nuo 1732 iki 1776 m. be žymesnių pataisymų perleisto trylika kartų⁷, pertvarkos. Buvo ne tik iš esmės pakeista įprasta giesmyno struktūra, bet ir neatpažįstamai perredaguotos daugelis lietuvių pamėgtų giesmių. Šis G. Ostermeyerio giesmynas sukėlė tiek kunigų, tiek tikinčiųjų nepasitenkinimą. Nepatenkintųjų stovyklos ruporu ir tapo Ch. G. Mielcke. G. Ostermeyeris ėmėsi karštai ginti savo giesmyną. Įsiplieskė diskusija, trukusi dešimt metų (1781–1791), palikusi vertingą poleminės literatūros kraitį⁸.

Dar vykstant polemikai dėl giesmių redagavimo ir giesmyno sudarymo principų, Mielckės pradėjo antrąją polemiką – šį kartą dėl oficialiųjų valdžios įsakų vertimo kalbos. Skirtingai nei ginčas dėl giesmynų, antroji Mielckių inicijuota polemika neiškilo į viešumą, jos metu oponentų surašyti poleminiai raštai liko archyvinėse bylose. Vis dėlto šis ginčas parodė, jog kritinė kultūros lauko dalyvių mintis XVIII a. pabaigoje apėmė tiek religinius, tiek pasaulietinius leidinius lietuvių kalba.

Veranlaßung dazu. Königsberg, 1786, S. 6; OSTERMEYER, Gottfried. *Erste Littauische Liedergeschichte.* Königsberg, 1793, S. 191–192.

⁷ Šio lietuviško giesmyno leidimu rūpinosi Johanna Jacobas Quandtas (1686–1772), o jį rengė ir redagavo įsruties vyskupas Johanna Behrendtas (1667–1737), todėl šis giesmynas neretai vadinamas tiesiog *Behrendto* arba *Quando-Behrendto giesmynu*. Pirmoji *Quando-Behrendto* giesmyno redakcija (1732) be žymesnių pataisymų perleista penkis kartus: ²1735, ³1738, ⁴1740, ⁵1745, ⁶1748, o Adamo Friedricho Schimmelpfennigio (1699–1763) redakcija su pridėta antrąja dalimi, kurią sudarė Fabiano Ulricho Glaserio (1688–1747) ir paties A. F. Schimmelpfennigio verstos giesmės, išėjo dar aštuonis kartus: ¹1750, ²1752, ³1757, ⁴1763, ⁵1766, ⁶1773, ⁷1776, ⁸1791.

⁸ Šiandien yra žinomi penki išspausdinti G. Ostermeyerio poleminiai traktatai: 1) *Apmąstymai apie naujojo lietuviško giesmyno projektą* (OSTERMEYER, G. *Bedenken...*); 2) *Sinceraus laiškas kunigui Ostermejeriui Trempuose, pastarojo išleistas su reikalingais atsakymais* (OSTERMEYER, [Gottfried]. *Sinceri Schreiben an den Pfarrer Ostermeyer zu Trempen von diesem selbst mit den nöthigen Antworten.* Königsberg, 1787); 3) trys traktato *Naujojo lietuviško giesmyno apologija* (OSTERMEYER, Gottfried. *Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen.* St. 2–4. Königsberg, 1790–1791). Su polemikos eiga taip pat glaudžiai yra susijusi G. Ostermeyerio parašyta *Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija*, kurioje išsamiausiai nušviečiamos kritikuoto giesmyno rengimo aplinkybės, sudarymo nuostatai, giesmių redagavimo principai bei recepcijos nesklaidumai (OSTERMEYER, G. *Erste Littauische Liedergeschichte...*, S. 153–227, paragrafai 124–175). Nors iš G. Ostermeyerio raštų žinome, kad Ch. G. Mielcke ir jo šalininkai buvo parašę mažiausiai tris poleminius traktatus, šiandien yra rastas tik vienas – tai Ch. G. Mielckės „Kuklus atsakymas“ (MIELCKE, C[hristian] G[ottlieb]. *Bescheidene Beantwortung des Bedenkens, so Herr Pfarrer Ostermeyer von Trempen über einen Entwurf zum neuen Littauischen Gesangbuch bekannt gemacht.* Königsberg, 1788). Plačiau apie diskusijos eigą ir jos rezultatus žr. BIRŽIŠKA, Vaclovas. *Senųjų lietuviškų knygų istorija*. D. 1. Chicago, IL, 1953, p. 114–122; VANAGAS, Vytautas. Gotfridas Ostermejeris – pirmasis lietuvių literatūros istorikas. *Literatūra ir kalba*, 1961, [t.] 5: *Tarybų Lietuvos 20 metų sukaktį minint*, p. 403–404; GINEITIS, Leonas. Pirmoji polemika lietuvių raštijos klausimais (Naujai surastų raštų šviesoje). *Literatūra ir kalba*, 1962, [t.] 6: *Literatūra ir dabartis*, p. 244–256; LEBEDYS, Jurgis. *Senoji lietuvių literatūra*. Vilnius, 1977, p. 155–157; GINEITIS, Leonas. *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*. Vilnius, 1990, p. 90–92; CITAVIČIŪTĖ, Liucija. Gotfridas Ostermejeris – pirmasis lietuvių literatūros istorikas, poezijos teoretikas ir kritikas. In OSTERMEJERIS, Gotfridas. *Rinkiniai raštai*. Parengė ir išvertė Liucija CITAVIČIŪTĖ. Vilnius, 1996, p. 34–40; SIDABRAITĖ, Žavinta. *Kristijonas Gotlybas Milkus. Gyvenimas ir literatūrinė veikla*. Vilnius, 2006, p. 74–79.

Literatūros gimtąja kalba poreikis

Būtent XVIII a. viduryje tiek Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, tiek Prūsijoje brendo poreikis ir sąlygos lietuvių kalbai ne tik išsiveržti iš ribotos namų ir bažnyčios erdvės, bet ir žengti kokybinio kismo link. Šią lietuvių kalbos kokybinę peržangą simboliškai paliudija du beveik tuo pat metu Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Prūsijoje parašyti svarbūs kūriniai – tai Mykolo Olševskio (Alšauskio, Alšausko, 1712–1779) *Broma atwerta ing wiecznasti* bei Kristijono Donelaičio (1714–1780) *Metai* ir pasakėčios.

1753 m. Vilniuje buvo išleista M. Olševskio *Broma*. Tai Lietuvos kultūros istorijoje daugeliu požiūrių dar toli gražu tinkamai neįvertintas reiškinys. Barokiškiausia lietuvių kalbos knyga, XVIII a., Apšvietos epochoje (!), tapo pirmuoju lietuvių literatūros bestselleriu. Knyga ne tik sulaukė apie dvidešimties laidų, bet ir buvo perleidžiama stebėtina ilgai – iki pat XIX a. vidurio (paskutinės dvi laidos išėjo 1851 m.)⁹. Knygos perleidimas nutrūko ne todėl, kad nebebuvo paklausos, o dėl to, kad 1864 m. ją perspausdinti dvasinės aprobatos nebedavė vyskupas Motiejus Valančius (1801–1875) dėl knygoje buvusių „prasimanymų ir kvailių pasakojimų“. Tačiau knygos populiarumas, matyt, nedavė ramybės ir pačiam vyskupui, mat paskutiniaisiais gyvenimo metais M. Valančius rengė naują, „kūrybiškai“ perrašytą, *Bromos* leidimą, kurį išleisti, anot Miko Vaicekausko, „sutrukdė tik mirtis“¹⁰.

Fenomenalus knygos populiarumas liudijo autoriaus priartėjimą prie to, ką Carlus Gustavas Jungas (1875–1961) pavadino *kolektyvine pasąmone*¹¹; kūriniu buvo atsilipta į ore tvyrojusį skaityti pramokusią lietuvių ilgesį – galimybės skaityti „istorijas“ gimtąja kalba. *Broma* tapo populiaru būtent dėl joje įdėtų „priklodų“ (pavyzdžių), kurie iš esmės buvo pirmieji grožinės (fikcinės) lietuvių literatūros kūrinių liai¹². Lietuviškai kalbanti bendruomenė, jau smelkte besismelkusi prie lietuviškos literatūros, atrodo, išgirdo tai, ko ilgėjosi ir tik laukė pasirodant.

K. Donelaičio *Metai* ir pasakėčios buvo parašyti taip pat apie XVIII a. vidurį. Ir nors šie K. Donelaičio kūriniai, priešingai nei M. Olševskio *Broma*, amžininkams liko beveik nežinomi, grožinei lietuvių literatūrai tapo reikšmingesni. XIX a. sulaukė publikavimo kartu su dėmesio nacionalinėms kalboms ir kultūroms augimo banga¹³, jie tapo

⁹ BIRŽIŠKA, V. *Senujų lietuviškų knygų istorija...* D. 2. Chicago, IL, 1957, p. 71.

¹⁰ VAICEKAUSKAS, Mikas. Paskutinė Valančiaus knyga. In *Istorijos rašymo horizontai* (Senoji Lietuvos literatūra, kn. 18). Sud. Aušra JURGUTIENĖ, Sigitas NARBUTAS. Vilnius, 2004, p. 271–273.

¹¹ JUNG, Carl Gustav. *Über das Phänomen des Geistes in Kunst und Wissenschaft*. Olten und Freiburg im Breisgau, 1971, S. 95–96.

¹² *Bromos* „priklodai“, anot Albino Jovaišo, laikytini pirmaisiais lietuvių grožinės didaktinės prozos kūrinių liais, turėjusiais perspektyvą – XIX a. lietuvių didaktinę prozą (ULČINAITĖ, Eugenija; JOVAIŠAS, Albinas). *Lietuvių literatūros istorija. XIII–XVIII amžiai*. Vilnius, 2003, p. 374–375.

¹³ K. Donelaičio kūrybą pirmą kartą publikavo Martinus Ludwigas Rhesa (1776–1840): poemą *Metai* – 1818, pasakėčias – 1824 metais.

svarbiausiu su nacionaline lietuvių kultūra susietu kūrinium ne tik tuo laikotarpiu, bet ir versme, iki pat šiol maitinančia visą lietuvių literatūrą¹⁴.

Tiek M. Olševskio *Broma*, tiek K. Donelaičio *Metai* žymėjo intensyviai kūrybinės (kuriančios) lietuvių kalbos paieškas (šiuo atveju nėra svarbu, kad *Broma* nėra visiškai originalus tekstas). Ir viename, ir kitame kūrinyje kasdienybės vaizdai nėra pats sau tikslas – per juos siekiama byloti apie transcendenciją, t. y. abu kūriniai yra persmelkti gelminės teologijos. Tačiau jų autoriai pasirinko skirtingas kūrybinės kalbos strategijas: M. Olševskis orientavosi į literatūrinę katalikų bažnytinio stiliaus tradiciją – iškilmingumą, barokinį puošnumą ir daugiakalbiškumą¹⁵, o K. Donelaitis, priešingai, apsisprendė „paviršinė“ poemos tekstūrą kurti užsidėjęs mokslų neragavusio valstiečio kaukę ir visas sąsajas su klasikinės literatūros tradicija (žanru ir metriniu sistema) užmaskuoti sodria valstietiška kalba¹⁶.

234

K. Donelaičio sprendimas pasakoti „valstiečio lūpomis“ buvo iš dalies nulemtas ir ypatingos lietuvių kalbos situacijos Prūsijoje: nepaisant daugiau nei kelis šimtmečius siekusios rašto tradicijos, XVIII a. čia dar nebuvo rašytinės ir sakytinės lietuvių kalbos takoskyros. Visa ligtolinė bemaž vien tik utilitarinės paskirties lietuviška raštija buvo orientuota į skaityti kiek pramokusį valstietį. Įsakų vertimas buvo svarbus kalbos kūrybos procesas, paklusęs tiems patiems dėsniams.

Archyvinis šaltinis ir tyrimai

Diskusija dėl įsakų vertimo kalbos neperžengė institucinių rėmų ir netapo vieša. Ją liudija tik archyvuose likę dokumentai. Jie susegti į bylas bendru pavadinimu *Übersetzung der Patente in die polnische und litauische Sprache* (iš viso keturi tomai)¹⁷. Jų dokumentus mokslo visuomenei pirmą kartą pristatė ir duris į įsakų vertimo į lietuvių kalbą „virtuvę“ pravėrė Prūsijos kultūros paveldo slaptojo valstybės archyvo Berlyne mokslo darbuotojas Kurtas Forstreuteris (1897–1979)¹⁸. 1950 m. publikuotame straipsnyje jis

¹⁴ Apie K. Donelaičio kūrybą ir jos reikšmę parašyta labai daug. Visų šaltinių paminėti tiesiog neįmanoma. Keletas, autorės nuomone, svarbiausių: GINEITIS, Leonas. *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*. Vilnius, 1990; GINEITIS, Leonas. *Kristijono Donelaičio aplinka*. Vilnius, 1992; *Darbai apie Kristijoną Donelaitį*. Parengė Leonas GINEITIS. Vilnius, 1993; *Iš vokiškųjų raštų apie Kristijoną Donelaitį*. Parengė ir išvertė Leonas GINEITIS. Vilnius, 2002; DILYTĖ, Dalia. *Kristijonas Donelaitis ir antika*. Vilnius, 2005; DILYTĖ, Dalia. *Kristijono Donelaičio pasakėčios*. Vilnius, 2014; ŠEFERIS, Vaidas. *Kristijono Donelaičio „Metų“ rišlumas*. Vilnius, 2014.

¹⁵ Apie *Bromos* žanrines ir stiliaus ypatybes žr. TEREŠKINAS, Artūras. Stiliaus ir žanro problemos M. Alšausko ir K. Lukausko pamoksluose. In *Senosios literatūros žanrai* (Senoji Lietuvos literatūra, kn. 1). Vilnius, 2002, p. 104–134; 161–162.

¹⁶ Apie sąmoningą Donelaičio stilistinį atsitraukimą nuo literatūrinės tradicijos ir kūrybos stiliaus „neknęgiškumą“ žr. GINEITIS, Leonas. *Klasicizmo problema lietuvių literatūroje*. Vilnius, 1972, p. 196–197.

¹⁷ Iki Antrojo pasaulinio karo bylos saugotos tuometiniame Karaliaučiaus valstybės archyve, po karo perkeltos į Prūsijos kultūros paveldo slaptojo valstybės archyvo fondus (sign.: XX EM 22a).

¹⁸ FORSTREUTER, Kurt. Über den Druck von litauischen Mandaten im 18. Jahrhundert. *Zeitschrift für Slavische Philologie*, 1950, Bd. 20, Hf. 2, S. 393–399.

apžvelgė valdžios mandatų vertimo į lietuvių kalbą istoriją, pristatė XVIII a. mandatus vertusius ir užmokescio už darbą prašiusius vertėjus. Tai iki šiol lieka išsamiausias Prūsijos valdžios įsakų vertimo istorijos tyrimas. Būtent K. Forstreuterio straipsniu, nurodydami vertėjus, daugiausia rėmėsi 1960 m. išleisto fundamentalaus Prūsijos valdžios įsakų rinkinio „Prūsijos valdžios gromatos, pagraudenimai ir apsakymai lietuviams valstiečiams“ rengėjai Povilas Pakarklis ir Konstantinas Jablonskis.

Apie Danielio Friedricho Mielckės (1739–1818) ir Karolio Gottardo Keberio (1756–1835) XVIII a. pabaigoje sukeltą diskusiją dėl valdžios įsakų vertimų į lietuvių kalbą kokybės bei Ch. G. Mielckės (1733–1807) indėlį į įsakų vertimų istoriją, remdamasi ta pačia byla, taip pat rašė šio straipsnio autorė¹⁹.

Polemikos dalyviai ir chronologija

235

Diskusiją pradėjo D. F. Mielcke, tuomet Mielkiemio kunigas, 1788 m. liepos 31 d. parašęs karaliaus kanceliarijai adresuotą skundą, kuriame teigė jau kuris laikas esąs susirūpinęs dėl įsakų vertimų kalbos. D. F. Mielckės teigimu, įsakų vertimai į lietuvių kalbą esą „tokie niekam tikę ir apgailėtini“ (*corrupt und jämmerlich*), kad nė vienas lietuvis jų nesuprantąs. Galutinai kantrybės taure, anot D. F. Mielckės, perpildę paskelbti bažnyčioje gauti dviejų paskutinių įsakų – dėl tabako lapų pardavimo ir supirkimo²⁰ bei dezertyrų persekiojimo – vertimai. Juos D. F. Mielcke įvertino kaip „nesąmones“, kuriose žmogaus protu esą nieko negalima suprasti, o vertėją kaltino neturint nė elementarių lietuvių kalbos pagrindų. Vadino apgailėtinu, šimtus kartų nepataikiusiu parinkti reikiamo linksnio, giminės ar linksniuotės, prikūrusiu lietuvių kalboje neegzistuojančių žodžių ir pateikusiu viską taip nerišliai, kad nieko nesą galima suprasti nepasižiūrėjus į vokišką tekstą:

...fo [schlechten Über= || fetzer, der auch nicht ein mahl die || allererften Anfangsgründe der Litth: || Sprache inne hat, [...] || diefer jämmerliche || *Interpres* in hundert Fällen weder || den *Cajum*, noch das *Genus*, auch die || *Declination* getroffen, sich Wörter || *fungirt*, die im Litthauifchen gar nicht ex- || *ftiren*, u. alles fo verwirrt und ohne || *Conexion* vorgetragen, daß, obwoll || wir Littauifch können, wir doch, ohne || das Deutfche dagegen zu halten, || keinen Verftand heraus zu bringen im Stan=|| de find²¹.

¹⁹ Žr. SIDABRAITĖ, Ž. *Kristijonas Gotlybas Milkus...*, p. 36–42.

²⁰ Šio įsako vertimas į lietuvių kalbą kol kas nežinomas.

²¹ „...tekstų vertimai į lietuvių kalbą, atlikti prasto vertėjo, nežinančio net elementarių lietuvių kalbos pagrindų. [...] šis apgailėtinas vertėjas šimtus kartų nepataikė reikiamo linksnio, giminės ar linksniuotės, prikūrė lietuvių kalboje neegzistuojančių žodžių ir pateikė viską taip nerišliai ir be jokio sąryšio, kad mes, nors ir mokėdami lietuviškai, nieko negalime suprasti, kol nepasižiūrime į vokišką tekstą.“ (MIELCKE, Daniel Friedrich. Pranešimas Prūsijos provincijos ministerijai dėl karaliaus ediktų lietuviškų vertimų,

Savo skunde išdėstytomis mintimis D. F. Mielcke vienokia ar kitokia forma, matyt, pasidalijo su savo buvusiu mokiniu²², tuo metu jau įtakingu dvasininku Gumbinės apskrities vyriausiuoju kunigu (vok. *Probst*) K. G. Keberiu²³. Praėjo pusantro mėnesio, kol K. G. Keberis, iš dalies remdamasis D. F. Mielcke, tą pačių metų rugsėjo 16 d. surašė savo skundą. Jame jis teigė, kad vos pradėjęs eiti kunigo pareigas Gumbinėje (buvo įvesdintas 1787 m. rugsėjo 22 d.²⁴), iš karto atkreipęs dėmesį į nesuprantamą lietuviškų įsakų kalbą²⁵. Prie savo skundo K. G. Keberis dar pridėjo ir aštuonių puslapių supeikto vertimo klaidų sąrašą, kuriame paragrafas po paragrafo nurodė, jo manymu, neteisingai išverstus žodžius ar frazes, padarytas morfologijos bei sintaksės klaidas, ar tiesiog supeikė kaip visiškai nesuprantamus ištistus paragrafus²⁶.

D. F. Mielckės ir K. G. Keberio supeiktus įsakus į lietuvių kalbą išvertė tuomet oficialaus valdžios įsakų vertėjo pareigas ėjęs Lietuvių bažnyčios Karaliaučiuje kantorius Christophas Ludwigas Sackersdorffas²⁷. Archyvinėje byloje yra išlikęs 1781 m. sausio 12 d. Ch. L. Sackersdorffo prašymas patikėti jam įsakų vertėjo vietą²⁸. Vertėjo priesaiką²⁹ jis davė 1781 m. kovo mėnesį³⁰. Taigi galime sakyti, kad vertėjo pareigas Ch. L. Sackersdorffas pradėjo eiti 1781 m. pradžioje ir ėjo jas iki 1789 m. pradžios. Maždaug tuo pat laiku jis ėjo ir kantoriaus pareigas Lietuvių bažnyčioje Karaliaučiuje. Ch. L. Sackersdorffo atsakymas į D. F. Mielckės ir K. G. Keberio kritiką datuotas

1788-07-31. *Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz (Prūsijos kultūros paveldo slaptasis valstybės archyvas, toliau GStA PK)*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 3, 3r–3v.) Vertė Lina Plaušinaitytė.

²² BIRŽIŠKA, Vaclovas. *Aleksandrynas: senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*. T. 2: XVIII–XIX amžiai. Čikaga, 1963, p. 222; GIRDŽIJAUSKAS, Juozas. Kristijonas Gotlybas Milkus. In GIRDŽIJAUSKAS, Juozas. *Lietuvių literatūros vagoje: straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2006, p. 295.

²³ K. G. Keberio biografiją ir indėlį į liuanistinių raštų plėtotę žr. BIRŽIŠKA, V. *Aleksandrynas...*, p. 222–224.

²⁴ *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch* (Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung, Nr. 19). Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald MOELLER bearb. von Walther MÜLLER-DULTZ, Reinhold HELING, Wilhelm KRANZ. Bd. 3. Hamburg, 2013, S. 919.

²⁵ KEBER, Karol Gotthard. 1788-01-08 dienos įsako dėl dezertyrų persekiojimo ir sulaikymo vertimo į lietuvių kalbą klaidų nurodymas, 1788-09-16. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 3, 2r.

²⁶ *Ibid.*, 15r–18v.

²⁷ Kadangi Ch. L. Sackersdorffas, atrodo, taip ir netapo kunigu, apie jį žinome nedaug. Manytina, kad jis buvo Tauragės kunigo Theodoro Sackersdorffo, atvykėlio iš būsimosios Mozūrijos, sūnus (*Das „Zwischenmanuskript“...*, Bd. 5. Hamburg, 2014, S. 1540). Į Karaliaučiaus universitetą Ch. L. Sackersdorffas imatrikuliuotas 1776 m. žiemos semestrą kaip iš Tauragės atvykęs geometrijos studentas (*Geometrie-Student*) (*Die Matrikel der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr.* Bd. II: *Die Immatrikulationen von 1657–1829*. Hrsg. von Georg ERLER. Leipzig, 1911–1912, S. 544). Vėliau jis, matyt, perėjo studijuoti teologijos, netgi mokėsi Lietuvių kalbos seminare (CITAVIČIŪTĖ, Liucija. *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras. Istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai*. Vilnius, 2004, p. 348).

²⁸ SACKERSDORFF, Christoph Ludwig. Prašymas patikėti įsakų vertėjo į lietuvių kalbą vietą, 1781-01-12. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 5, 3r.

²⁹ Apie vertėjo priesaiką plačiau žr. TRIŠKAITĖ, Birutė; SIDABRAITĖ, Žavinta. Johannes Jacobas Quandtas tikrai mokėjo lietuviškai. *Archivum Lithuanicum*, 2016, t. 18, p. 69.

³⁰ [SACKERSDORFF, Christoph Ludwig.] Kanceliarijos raštas dėl Ch. L. Sackersdorffo duotos vertėjo priesaikos, 1781-03-05. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 5, 12r.

1789 metų vasario 13 diena³¹. Jame apkaltintas vertėjas, nepripažindamas jam prikišamų klaidų, apkaltino kritikus siekiant savanaudiškų tikslų.

Retorinės poleminių laiškų ypatybės

Terminas *polemika* yra kilęs iš graikų kalbos žodžio *πολεμικός* (*polemikos*) „karingas, priešiškas“ ← *πόλεμος* (*polemos*) „karas“. Remiantis šia etimologija, vokiečių literatūrologijoje polemika nusakoma „plunksnos karo“ ar „karo plunksna“ (*Federkrieg*) metafora³². Karas visada vyksta dėl ko nors prieš ką nors, o „ginklai“, kai kovojama plunksnomis, yra tai, kas parašyta: ginčo literatūra. Taigi poleminė literatūra retoriniu požiūriu atitinka poleminę kalbą, o jos ypatybes nulemia trys svarbiausi veiksniai: rašantysis, ginčo objektas ir adresatas³³.

237

Pirminė skundų sėdusių rašyti D. F. Mielckės ir K. G. Keberio užduotis buvo atkreipti nuo tokio pobūdžio raštų srauto pavargusių kanceliarijos tarnautojų dėmesį. D. F. Mielcke ir K. G. Keberis gana meistriškai imasi vadinamojo „auditorijos užkariavimo“, t. y. sprendimo galią turinčių, bet jų keliamai problemai kol kas abejingų valdžios atstovų (*genus humile*) patraukimo į savo pusę, įtikinimo, t. y. pavertimo suinteresuota, sau palankia auditorija (*genus honestum*). Laiškuose jie akcentuoja dinaminį proceso pobūdį, retorinėmis priemonėmis pabrėždami įtampos augimą – jau ilgą laiką (logiška, nes, kaip minėta, Ch. L. Sackersdorffas vertėju dirbo jau aštuntus metus) blogėjusi situacija, anot jų, dabar pasiekusi žemiausią įmanomą tašką. D. F. Mielcke tai išsako, pasitelkdamas pakartojimus – kiekvieną kartą, gavęs paskelbti bažnyčioje vyriausybės įsaką, norėdavęs jo blogą vertimą apskųsti vyresnybei:

So oft König! *Edicte zur Publication* || an mich eingefendt worden, **fo oft** || habe ich auch Einem König! Hocherl: *Etats- || Ministerio* anzuzeigen mich erdreiften || wollen ...³⁴

K. G. Keberis pasitelkia palyginimą. Jis manęs, kad visi skaityti gauti vertimai buvę blogi, kol negavęs paskutinio:

³¹ SACKERSDORFF, [Christoph Ludwig.] Atsakymas į D. F. Mielckės ir K. G. Keberio kritiką, 1789-02-13. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 5, 7r-8v.

³² WILPERT, Gero, von. *Sachwörterbuch der Literatur*. 6. erw. Aufl. Stuttgart, 1979, S. 612.

³³ SPECHT, Rolf. *Die Rhetorik in Lessings „Anti-Goeze“*. *Ein Beitrag zur Phänomenologie der Polemik* (Europäische Hochschulschriften, Bd. 937). Bern, Frankfurt am Main, New York, 1986, S. 31.

³⁴ „Kiekvieną kartą gavęs Karališkuosius įsakus, kuriuos reikėdavo paskelbti, ketindavau išdrįsti vietinei Karališkajai Šviesiausiajai Vyriausybei pranešti...“ (MIELCKE, Daniel Friedrich. Pranešimas Prūsijos Biudžeto ministerijai dėl karaliaus ediktų lietuviškų vertimų, 1788-07-31. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 3, 3r). Vertė Lina Plaušinaitytė.

Allein die Ueberfetzun= ll gen der alten *Edicte* find noch ll gut in Vergleichung mit der neu= ll en überfetzten Königl. Verord= ll nung...³⁵

Be to, savo laiško dispozicijoje (*dispositio*) K. G. Keberis panaudojo emociškai įtaigią retorinę metonimiją. Jis ėmėsi pasakoti ne patį reikalą, o dalyvių reakcijas į jį³⁶:

Ich ll gerieth noch mehr in Verwunde= ll rung, wenn ich die ganze litthau= ll ifche Gemeine, während der *Pu= ll blication* eines K. *Edicts* in ll den Gefangbüchere lefen fah wo= ll von fie auch durch wiederhohlte Erinnerungen fich nicht abbrin= ll gen ließ³⁷.

238

Ironiška, kad būtent šiame K. G. Keberio laiške turbūt pirmą kartą lietuvių rašytinėje kultūroje matome mieliau skaitančią (ar knygą vartančią) nei klausančią lietuvių bendruomenę, dar daugiau – nuo knygos akių atplėšti negalinčią bendruomenę. Žinoma, K. G. Keberiu svarbu pabrėžti skaitomų įsakų kalbos svetimumą, atgrasumą, bet, kita vertus, šis vaizdas atskleidžia, koks savas, priprastas lietuviams buvo senasis *Quandto-Behrendto* giesmynas. Taigi iš esmės galime kalbėti apie pirmą kartą vaizdžiai paliudytą lietuvių bendruomenės prieraišumą knygai. Ir ta knyga buvo giesmynas.

Komiškai pavaizduodamas lietuvių reakciją, retoriniu požiūriu K. G. Keberis „nušau-na tris zuikius“: prikausto skaitytojų dėmesį, sukelia simpatiją ir parodo savo skundo „palaikymo komandą“ – lietuvių bendruomenę. Tai meistriškai panaudota vadina-moji *captatio benevolentiae* – retorinė dėmesio ir palankumo pelnyto gudrybė.

Tiek D. F. Mielcke, tiek K. G. Keberis išmaningai vis sugrįžta prie svarbiausios savo skundų minties (*propositio*): netinkamai išversti įsakai neatlieką svarbiausios savo funkcijos – suprantamai perteikti lietuviams vyresnybės nurodymus. Dėl to tarp vy-resnybės ir lietuvių, kuriuos D. F. Mielcke pavadina „ne tokia jau maža dalimi kara-

³⁵ „Vis dėlto senųjų įsakų vertimai buvo geri palyginus su naujai išverstuoju...“ (KEBER, Karol Gotthard. 1788-01-08 dienos įsako dėl dezertyrų persekiojimo ir sulaikymo vertimo į lietuvių kalbą klaidų nurodymas, 1788-09-16. *GStA PK, XX*. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 3, 2r).

³⁶ Visiškai įmanu daryti prielaidą, kad K. G. Keberis išmaniai panaudoję retorinę priemonę – vaizduoti ne patį objektą ar veiksmą, bet reakciją į jį, nusižiūrėjo iš K. Donelaičio kūrybos. Pastaroji jam galėjo būti žinoma per Mielckių šeimą. Yra žinoma, kad Ch. G. Mielke kurį laiką tikrai turėjo K. Donelaičio rankraščius. Tad K. G. Keberis galėjo susipažinti su Donelaičio kūryba per savo lietuvių kalbos mokytoją, Christiano brolių D. F. Mielckę. Pl. žr. GINEITIS, L. *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha...*, p. 233–234; SIDABRAITĖ, Žavinta. Kristijonas Donelaitis ir Kristijonas Gotlybas Milkus: kūrėjas ir jo riteris. In *Naujausi lituanistikos atradimai ir šiuolaikinė istorinė vaizduotė* (Senoji Lietuvos literatūra, kn. 37). Sud. Živilė NEDZINSKAITĖ. Vilnius, 2014, p. 235–256.

³⁷ „Nustebau dar labiau, kai pamačiau visą lietuvių bendruomenę, tuo metu, kai buvo skelbiamas (skaitomas) įsakas, skaitančią giesmynus, nuo kurių ji negalėjo atitraukti akių net pakartotinai paraginta.“ (KEBER, Karol Gotthard. 1788-01-08 dienos įsako dėl dezertyrų persekiojimo ir sulaikymo vertimo į lietuvių kalbą klaidų nurodymas, 1788-09-16. *GStA PK, XX*. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 3, 2r).

liaus valdinių“ (*diefe beträchtliche Theil der Königl. Unterthanen*)³⁸, įvyksta komunikacinis pertrūkis, kuris kelia grėsmę efektyviam valstybės valdymui. Tai yra būtent į adresatą – vyriausybės klerkus – orientuotas argumentas, turįs juos galutinai įtikinti ir palenkinti besiskundžiančiųjų pusėn.

Argumentavimo pabaigoje (*peroratio*) D. F. Mielcke vėl meistriškai grįžo prie pagrindinės minties (*propositio*) ir laišką baigė efektingai inkorporuodamas teisinės kalbos sentenciją. Anot jo, prašomos permainos reikalingos tam, „kad ir lietuvis, vienaip ar kitaip pažeidęs karališkuosius įsakymus, negalėtų pasiteisinti nieko apie juos nežinojęs“:

...damit II auch der Litthauer sich mit der Un= II wiffenheit nicht entfchuldigen könne, II wenn er auf irgend eine Arth wie= II der die Königl: Befehle handeln II follte³⁹.

Taigi tiek D. F. Mielcke, tiek K. G. Keberis formuoja savo laiškus, atsižvelgdami į klasikinės retorikos reikalavimus, išlaikydami visus tris būtinus argumentavimo etapus: informuoti, paveikti, įtikinti (*docere, movere, persuadere*).

Ch. L. Sackersdorffas taip pat kreipia dėmesį į retorinę savo atsakymo formą. Stipriausius argumentus jis išsako laiško pabaigoje (*peroratio*). Apeliuodamas į tuometinį bendrą lietuvių kultūros lauko kontekstą, Ch. L. Sackersdorffas kandžiai nurodo oponentų šeimos atstovų jau anksčiau įneštą sumaištį į lietuvių bendruomenės gyvenimą, taip tarsi reziumuodamas, kad šališka Mielckijų kritika lietuviams negalinti duoti nieko gero, tik kelti sumaištį:

[...] das neue litthau= II fche Gefangbuch, welches von einem jetziger II Zeit, der litthaufchen Sprache ganz kündigen II Mann überfetzt, und allerhöchften *vots appro*= II biret, worden, hat feine Tadlen gefunden, und II den größten Theil der litthaufchen Bewohner II in Verlegenheit gefetzt, daß da die alten Ge= II fangbücher nicht mehr zu haben seyn, und die II neuen nicht angenommen worden, ohne Ge= II fangbücher fein müßen [...]⁴⁰

Ch. L. Sackersdorffas nepaminėjo pavardžių, tačiau adresatams, t. y. valdžios atstovams, aišku, kad kalbama apie Ch. G. Mielckės sukeltą pasipriešinimą, kuris sutrukdė

³⁸ MIELCKE, Daniel Friedrich. Pranešimas Prūsijos Biudžeto ministerijai dėl karaliaus ediktų lietuviškų vertimų, 1788-07-31. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 3, 3r.

³⁹ „...kad ir lietuvis, vienaip ar kitaip pažeidęs karališkuosius įsakymus, negalėtų pasiteisinti nieko apie juos nežinojęs.“ (MIELCKE, Daniel Friedrich. Pranešimas Prūsijos Biudžeto ministerijai dėl karaliaus ediktų lietuviškų vertimų, 1788-07-31. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 3, 3v.) Vertė Lina Plaušinaitytė.

⁴⁰ „...lietuvių kalbą visiškai gerai mokančio vyro dabar išverstas naujas lietuvių giesmynas, patvirtintas aukščiausių balsų, buvo supeiktas, o didžioji dalis lietuvių gyventojų sutrikusi neturi giesmynų: senieji giesmynai nebeaudotini, o nauji nepriimti...“ (SACKERSDORFF, [Christoph Ludwig.] Atsakymas į D. F. Mielckės ir K. G. Keberio kritiką, 1789-02-13. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 5, 8r.)

įvesti į vartoseną naujajį G. Ostermeyerio giesmyną. Šia užuomina Ch. L. Sackersdorffas subtiliai palietė skaudžią institucijų atstovams temą – klibinamą valdžios autoritetą. Ch. L. Sackersdorffas netiesiogiai primena, kad G. Ostermeyerio giesmynas buvo aprobuotas Karališkosios konsistorijos ir vis dėlto Mielckių bei jų šalininkų sukritikuotas. Valdžios autoriteto nepaisantis Mielckių elgesys palikęs lietuvių bendruomenę be jokio giesmyno: senasis iš vartosenos pašalintas, o naujas nepriimtas. Tai yra retorinė Ch. L. Sackersdorffo gudrybė, vadinamasis palankumo triukas (*captatio benevolentiae*), siekiant galutinio išsiteisinimo ir vyresnybės palankumo.

Giesmynas tampa retoriniu polemikos *topos*, ne tik hermeneutiniu ratu susiejusiu šios polemikos oponentų tekstus, bet ir susaisčiusiu ją su paraleliai viešumoje vykusia polemika tarp Ch. G. Mielckės ir G. Ostermeyerio dėl giesmynų rengimo principų. Iš esmės tai buvo viena diskusija, inspiruota ir sąlygota daugybės XVIII a. pabaigoje vykusių kultūros procesų, ir liudijusi pribrendusį kalbos kokybinį šuolį.

Lietuvių kultūros lauko kasdienybės atodangos poleminiuose raštuose

Bene informatyviausias, praskleidžiantis sudėtingai susipynusių tarpusavio santykių uždangą, yra Ch. L. Sackersdorffo atsakymas. Ch. L. Sackersdorffas buvo įsitikinęs, jog D. F. Mielckės ir K. G. Keberio kritika buvo inspiruota „pikto jo priešo“ (*mein böfer Feind*) – Lietuvių bažnyčios Karaliaučiuje kunigo Johanno Ephraimo Janssono⁴¹, kuris jau ilgą laiką ieškojęs progos Ch. L. Sackersdorffą atstatydinti (*mich zu stürzten, schon lange eine Gele= ll genheit gefucht*). Be to, J. E. Janssono sūnus, pasak Ch. L. Sackersdorffo, esąs su inspektoriumi D. F. Mielcke susijęs tarnybiniais santykiais (*fein Sohn bey dem Inspe= llctor Miehlke in Condition ift*)⁴². Šiandien galime tik spėlioti apie Lietuvių bažnyčios Karaliaučiuje kantoriaus ir kunigo konflikto ištakas ir eigą, apie tai, kokie santykiai siejo D. F. Mielckę ir J. E. Janssono sūnų bei kokią tai galėjo turėti įtaką

⁴¹ J. E. Janssonas (dar Jantzon) (1730 Tilžėje – 1789 Tolminkiemyje) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1751 m. gegužės 14 d. Kurį laiką kantoriavo Lietuvių bažnyčioje Karaliaučiuje, 1760–1762 m. buvo precentorius Tolminkiemyje (vadinasi, tais metais dirbo kartu su K. Donelaičiu), 1762 m. perkeltas precentoriumi į Gavaičius. 1767 m. ordinuotas Lietuvių bažnyčios Karaliaučiuje kunigu. 1787 m. buvo gavęs paskyrimą į Muldžius (Girdavos apskritis), tačiau dėl neteisingo duomenų pateikimo atšauktas. 1789 m. perkeltas į Tolminkiemį, kur vasarą ir mirė (*Das „Zwischenmanuskript“...*, Bd. 3, S. 868–869; MOELLER, Friedwald. *Altpreußisches evangelisches Pfarrerbuch von der Reformation bis zur Vertreibung im Jahre 1945*. Bd. 1: *Die Kirchspiele und ihre Stellenbesetzungen* (Sonderschriften des Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V., Nr. 11). Hamburg, 1968, S. 144). Du jo sūnūs buvo Karaliaučiaus universiteto studentai: Johannas Gotthilfas, 1784-09-22 imatrikuluotas kaip teologijos studentas (*Die Matrikel der Albertus-Universität...*, S. 582), ir Augustas Philippas Alexanderis, imatrikuluotas 1800-10-17 (*Die Matrikel der Albertus-Universität...*, S. 654).

⁴² SACKERSDORFF, [Christoph Ludwig.] Atsakymas į D. F. Mielckės ir K. G. Keberio kritiką, 1789-02-13. *GStA PK, XX*. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 5, 7v.

įsakų vertimo istorijoje; kaip ir apie tai, ar Ch. L. Sackersdorffas nebus buvęs tas informantas, kurio suteiktos žinios davė pagrindą apkaltinti J. E. Janssoną nesąžiningu duomenų pateikimu ir atšaukti jo paskyrimą į Muldžius⁴³. Savo ruožtu J. E. Janssonas galėjo būti kažkaip susijęs su Ch. L. Sackersdorffo ne tik kaip vertėjo, bet ir kaip Bažnyčios tarnautojo karjeros žlugimu, mat pastarasis taip ir netapo kunigu. Neabejotina tai, kad asmenybių nederinės turėjo įtakos raštijos lietuvių kalba raidai.

Kad iškeliant valdžios įsakų vertimo į lietuvių kalbą kokybės klausimą subjektyvūs veiksniai buvo svarbūs, rodo kiti byloje esantys ir šios polemikos kontekstus atskleidžiantys dokumentai.

Kaip minėta, Ch. L. Sackersdorffas vertėjo pareigas ėjo beveik dešimtmetį (nuo 1781 m. pavasario iki 1789 m. pradžios), taigi tuo metu, kai buvo surašytas D. F. Mielckės ir K. G. Keberio skundas (1788), vertėju jis dirbo jau daugiau nei septynerius metus ir, žinoma, buvo išvertęs ne vieną ir ne du įsakus. Deja, šiandien iš šio laikotarpio yra žinomas vieno įsako spaudinys, kurio vertimo autorystę neabejodami galėtume priskirti Ch. L. Sackersdorffui. Tai 1786 m. spalio 4 d. įsakas dėl pabėgusių kareivių⁴⁴. Aptariamoje Karaliaučiaus archyvo byloje taip pat yra likę Ch. L. Sackersdorffo atlikti bandomieji dviejų įsakų vertimai⁴⁵ – tai 1748 m. balandžio 12 d. nurodymas dėl Labguvos mokyklos rektoriaus ir kantorius išlaikymo⁴⁶ ir 1705 m. birželio 17 d. įsakas dėl draudimo tuoktis kapralams ir kareiviams⁴⁷. Likimo ironija, tačiau recenzuoti šiuos du Ch. L. Sackersdorffo vertimus buvo paskirtas jau minėtas Lietuvių bažnyčios kunigas J. E. Janssonas. Recenzento atsiliepimas buvo kuo palankiausias. Vyresnybei adresuotame laiške J. E. Janssonas paliudijo, kad Ch. L. Sackersdorffas pakankamai mokąs kalbą ir versdamas recenzuotus karališkuosius ediktus teisingai ir aiškiai perteikęs jų prasmę:

Die vom Her[r] *Sackersdorff Cantor* bey der II hiefigen Litth. Kirche in der Litth. Sprache *vertirte* Königl. *Edicta* [...] habe mit allem Fleiß durchge= II lefen und gefunden, daß er die gehörige II und erforderliche Käntrniß diefer Sprache, auch II die Königl. *Edicta* treulich überfezzet und II den eigentlichen Sinn ganz deutlich ausgedru= II ket, daß ein jeder es verfthen kann.⁴⁸

⁴³ Žr. 41 išnašą.

⁴⁴ *Prūsijos valdžios gromatos, pagraudenimai ir apsakymai lietuviams valstiečiams*. Sud. Povilas PAKARKLIS, red. Konstantinas JABLONSKIS. Vilnius, 1960, p. 334–336.

⁴⁵ K. Forstreuteris minėtame straipsnyje klaidingai teigia, kad yra išlikęs tik vienas bandomasis Ch. L. Sackersdorffo vertimas: „Von ihm [Sackersdorff] liegt nur eine Probearbeit vor, die Übersetzung eines Mandates vom 17. Juni 1705“ (FORSTREUTER, K. Op. cit., S. 396).

⁴⁶ SACKERSDORFF, Christoph Ludwig. Bandomasis 1748-04-12 įsako dėl Labguvos mokyklos rektoriaus ir kantorius išlaikymo vertimas. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 5, 7r.

⁴⁷ SACKERSDORFF, Christoph Ludwig. Bandomasis 1705-06-17 įsako dėl draudimo tuoktis kapralams ir kareiviams vertimas. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 5, 8r–9v.

⁴⁸ „Čionykštės lietuvių bažnyčios kantorius pono Sackersdorffo į lietuvių kalbą išverstus karaliaus įsakus kuo kruopščiausiai perskaičiau ir manau, kad jis prideramai ir tinkamai moka šią kalbą ir kad karališkuosius ediktus sąžiningai išvertė ir tikrąją prasmę visiškai aiškiai perteikė taip, kad kiekvienas ją

Tikėtina, kad Tauragėje užaugęs Ch. L. Sackersdorffas, lietuvių kalbos mokėsis seminare, iš tiesų ją pakankamai mokėjo. Dėl to baigęs studijas ne tik buvo paskirtas Lietuvių bažnyčios Karaliaučiuje kantoriumi, bet ir gavo valdžios įsakų vertėjo vietą. Tad D. F. Mielckės ir K. G. Keberio skundą bus inspiravusios labiau subjektyvios nei objektyvios priežastys.

Lituanistikos krizė Karaliaučiuje

D. F. Mielckės ir K. G. Keberio skundas buvo išgirstas, ir vyresnybė ėmė ieškoti naujo įsakų vertėjo. Lietuvių kalbos seminaro vadovui, konsistorijos inspektoriui, vyriausiajam rūmų pamokslininkui, generaliniam superintendentui Johannui Ernstui Schultzui (1742–1806) buvo pavesta pasiūlyti galimas naujų vertėjų kandidatūras.

Byloje dėl įsakų vertimų įsegtas J. E. Schultzso laiškas datuotas 1789 metų kovo 7 diena. Laiške inspektorius siūlo keletą vertėjo kandidatūrų: minėtąjį Lietuvių bažnyčios Karaliaučiuje kunigą J. E. Janssoną, paskirtąjį jo įpėdinį, iki tol buvusį tos pačios bažnyčios kantoriumi, Johanną Ludwigą Engewaldą⁴⁹, Laukiškos kunigą Christianą Ernstą Jahnkė (Jahnke)⁵⁰, Ch. G. Mielckę ir G. Ostermeyerį. Komentuodamas kiekvieno iš kandidatų galimybes, J. E. Schultzas pažymi, kad J. E. Janssonas jau šiomis dienomis turįs išvykti į Tolminkiemį užimti kunigo vietos (*Ichon II eben in diesen Tagen zu seiner Predigerstelle nach Toll- II mingkehmen abzureifen in Begriff fteht*). J. L. Engewaldas, jo manymu, taip pat galėtų pagrįstai būti atleistas nuo šio įpareigojimo, kad nesukeltų pirmojo vertėjo pykčio (*um einer Anlage zu atwanni= II gen künftigen animofitaeten von Seiten des Ueberfetzers II vorzubringen*). Tad, anot J. E. Schultzso, tikslingiausia būtų vertimą pavesti Laukiškos kunigui Ch. E. Jahnkei:

gali suprasti.“ (JANSSON, Johann Ephraim. Christiano Ludwigo Sackersdorffo bandomųjų įsakų vertimo recenzija, 1781-02-15. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 5, 11r.)

⁴⁹ J. L. Engewaldas (1757 Pašukiuose, Stalupėnų apskrityje – 1831 Didlaukiuose), į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1779-10-14 (*Die Matrikel der Albertus-Universität...*, S. 558). 1789 m. ordinuotas Lietuvių bažnyčios Karaliaučiuje kunigu, 1800 m. perkeltas į Didlaukį. 1812 m. pervestas į Kraupiškį, tačiau vietos atsisakė. Dukra Amalia 1814 m. ištekėjo už Bernhardo Wilhelmo Ostermeyerio, Siegfriedo Ostermeyerio, Plibiškų kunigo, sūnaus, Gottfriedo Ostermeyerio anūko, kuris precentoriavo Želvoje (Saalau) (1815), Kretingalėje (1817), Tolminkiemyje (maždaug 1819–1824), Balėtuose (nuo 1825?) (*Das „Zwischenmanuskript“...*, Bd. 2. Hamburg, 2013, S. 448–449).

⁵⁰ Ch. E. Jahnke (1735 Kusuose – 1800 Laukiškoje) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1755-05-26 kaip Jahnike (*Die Matrikel der Albertus-Universität...*, S. 458). Buvo precentorius Viliūnuose, 1776 m. paskirtas kunigo padėjėju Laukiškoje. Jo dukra Dorothea 1799 m. susižadėjo su Friedrichu Wilhelmu Ferdinandu Mielcke, Danielio Friedricho Mielckės sūnumi, Laukiškos kunigu (*Das „Zwischenmanuskript“...*, Bd. 3, S. 865–866; Bd. 4. Hamburg, 2013, S. 1187). Ch. E. Jahnke palaikė Ch. G. Mielckę jo polemikoje dėl giesmyno su G. Ostermeyeriu. Pastarasis 1790 m. išspausdintoje trečiojoje „Apologijos“ dalyje pavadina Laukišką vienu iš pasipriešinimo jo giesmynui centrų (OSTERMEYER, G. *Apologie...*, St. 3. Königsberg, 1790, S. 44).

[...] fo würde es vielleicht das rathfamfte || feyn diefe Sache [...] dem hier zunächft gelege-
nen Litthauifchen Pfarrer Jahnke in Laukiſchken bei || Labiau, der fonft auf dem Ruf einer
guten Kenntniß der Litthauifchen Sprache hat [...] || aufzu- || tragen [...]»⁵¹

J. E. Schultzo motyvacija verčia suklusti: arčiausiai Karaliaučiaus lietuvių kalbą mokantis kunigas, anot jo, buvo Laukiškoje (tai beveik 70 km nuo Karaliaučiaus nutolęs kaimas, taigi ne taip jau arti), o girdėtą gandą apie geras Ch. E. Jahnkės lietuvių kalbos žinias J. E. Schultzas pridėdą kaip antraeilį dalyką, atsainiai tarsteldamas „be to“, tarsi apsisprendžiant dėl vertėjo kalbos žinios nebūtų svarbiausios.

Laiško pabaigoje, siūlydamas G. Ostermeyerio ir Ch. G. Mielckės kandidatūras, J. E. Schultzas kandžiai pakomentuoja: „du paskutiniai dabar kaip tik viešai spaudoje ginčijasi, kurio lietuvių kalbos žinios geresnės“ (*beide letztere ſich dem gegenfeitigen Vorzug der beſten Kentniß dieſer Sprache in öffentlichen Schriften noch ſtrittig machen*)⁵².

243

Visas J. E. Schultzo laiškas dvelkia atsainumu. Seminaro vadovas iš aukšto žvelgia į lietuviškų raštų rengėjus ir jų darbus. Su J. E. Schultzo, 1778–1806 m. ėjusio Lietuvių ir Lenkų kalbų seminarų Karaliaučiaus universitete pareigas, asmenybe yra siejamas lituanistinės kultūros Karaliaučiuje nuosmukis. J. E. Schultzas lietuvių kalbos nemokėjo, ypatingų simpatijų lietuviams ir lietuvių kalbai, atrodo, taip pat nejautė. Į vadovavimo seminarams pareigas žiūrėjo pro pirštus. Monografijoje apie Lietuvių kalbos seminaro istoriją Liucija Citavičiūtė pateikė 1797 m. pradėto seminarų tikrinimo ataskaitinius dokumentus, iš kurių paaiškėjo atmestinas inspektoriaus požiūris į savo pareigas: jis nesidomėjo nei seminarus lankančiais studentais, nei seminaro docentais, nei pačiu mokymo procesu. L. Citavičiūtė J. E. Schultzo vadovavimo metus įvardija kaip „vieną giliausių krizių seminaro istorijoje“⁵³. Šią išvadą patvirtina ir aptariamas J. E. Schultzo raštas. Dešimties metų vadovavimo seminarui „vaisiai“ buvo kartūs: universitete nebeliko nė vieno lietuvių kalbą gerai mokančio studento arba inspektorius apie juos tiesiog nežinojo. Karaliaučius kaip lietuviškos raštijos rengimo centras, kurio branduolys visuomet buvo Karaliaučiaus universitetas, sparčiai nyko. Tai, kad į lietuvių kalbą dar gerai mokėjęs Lietuvių bažnyčios Karaliaučiuje kunigo J. L. Engewaldo vietą 1800 m. buvo paskirtas lietuvių kalbą menkai mokantis Johanas Friedrichas Danielis Thiesenas (1771–1830)⁵⁴, tik patvirtina liūdną tendenciją.

⁵¹ „...ko gero, tikslingiausia būtų šitą reikalą pavesti [...] arčiausiai esančiam Laukiškos prie Labguvos kunigui Jahnkei, kuris, be to, garsėja geromis lietuvių kalbos žiniomis...“ (SCHULTZ, Johann Ernst. Raštas dėl įsako vertėjo paskyrimo, 1789-03-07. *GStA PK, XX*. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 3, 11r.)

⁵² Čia mintyje turima straipsnio pradžioje minėta Ch. G. Mielckės ir G. Ostermeyerio polemika dėl giesmių redagavimo ir giesmyno rengimo principų.

⁵³ CITAVIČIŪTĖ, L. *Karaliaučiaus universiteto...*, p. 97–101.

⁵⁴ MOELLER, F. Op. cit., S. 75; MIELCKE, Christian Gottlieb. Prašymas skirti oficialiojo valdžios įsakų vertėjo vietą, 1800-06-26. *GStA PK, XX*. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 3, Bd. 2, 51r–51v.

Simboliška, kad būtent toks kunigas tapo paskutiniu Lietuvių bažnyčios Karaliaučiuje kunigu, o pati bažnyčia buvo pertvarkyta į kariuomenės arešto instituciją⁵⁵.

Taigi K. G. Keberio skunde išsakytas pasiūlymas įsakų vertimo darbą atiduoti į Prūsijos Lietuvos kaimuose dirbusių ir lietuvių kalbą gerai mokėjusių kunigų rankas atitiko tuo metu lietuvių kultūros lauke susiklosčiusią situaciją – lituanistinės kultūros koncentravimąsi dar gana tankiai lietuvių gyventoje periferijoje.

Christiano Gottliebo Mielckės indėlis

244

Nušalinus nuo pareigų Ch. L. Sackersdorffą, pataisyti supeiktąjį vertimą buvo apsispręsta pavesti, o sykiu ir oficialiojo valdžios įsakų vertėjo vietą skirti ne J. L. Engelwaldui, kaip teigia Kurtas Forstreuteris, o Ch. G. Mielckei. K. Forstreuteris, teigdamas, kad po Ch. L. Sackersdorffo atleidimo į vertėjo vietą pretendavo D. F. Mielcke, painioja jį su broliu Ch. G. Mielcke⁵⁶. Galima daryti prielaidą, kad palyginti neblogai apmokamos oficialiojo valdžios įsakų vertėjo vietos parūpinimas materialiai sunkiai besiverčiančiam Pilkalnio kantoriui buvo bendras brolių projektas, kuriam pritarė su Mielckių šeima draugiškus ryšius palaikęs K. G. Keberis.

Polemikos pretekstu tapusio 1788 m. sausio 8 d. įsako dėl dezertyrų persekiojimo ir sulaikymo faksimilė buvo paskelbta rinkinyje „Prūsijos valdžios gromatos...“⁵⁷. Rinkinio sudarytojai P. Pakarklis ir K. Jablonskis, remdamiesi K. Forstreuterio straipsniu, nurodė, kad šio įsako vertėjas buvo Ch. L. Sackersdorffas⁵⁸. Tačiau palyginus prie K. G. Keberio skundo pridėtą klaidų sąrašą⁵⁹ ir išspausdinto įsako tekstą, aišku, kad „Prūsijos valdžios gromatose...“ paskelbtas įsakas yra, atsižvelgiant į skunde nurodytas pastabas, pataisytas vertimas. Taigi galime drąsiai teigti, jog tiek K. G. Keberio pasirašyto klaidų sąrašo pagrindinis sudarytojas⁶⁰, tiek publikuojamo įsako vertėjas buvo Ch. G. Mielcke⁶¹. Iš šiandien žinomų įsakų Ch. G. Mielckės versti taip pat yra 1788 m. liepos 24 d. įsakas dėl prekiavimo verpalais⁶² ir 1789 m. gegužės 29 d. įsakas, draudžiąs leisti palaidiems šunims bėgoti⁶³.

⁵⁵ Das „Zwischenmanuskript“..., Bd. 7. Hamburg, 2014, S. 1826.

⁵⁶ FORSTREUTER, K. Op. cit., S. 397.

⁵⁷ Prūsijos valdžios gromatos..., p. 337–343.

⁵⁸ Ibid., p. 35.

⁵⁹ KEBER, Karol Gotthard. 1788-01-08 dienos įsako dėl dezertyrų persekiojimo ir sulaikymo vertimo į lietuvių kalbą klaidų nurodymas, 1788-09-16. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 3, 15r–18v.

⁶⁰ L. Ch. Sackersdorffo vertimas, jeigu jis buvo išspausdintas, laikytinas kol kas nerastu.

⁶¹ Ch. G. Mielcke jau turėjo lietuvių kalbos klaidų sąrašo sudarytojo patirties: 1781 m., išėjęs G. Ostermeyerio giesmynui, jis buvo sudaręs 384 jame esančių lietuvių kalbos klaidų sąrašą (OSTERMEYER, G. *Erste Littauische Liedergeschichte...*, S. 191–192).

⁶² Prūsijos valdžios gromatos..., p. 344–347.

⁶³ Ibid., p. 348.

Kai kurias savo tuometinio darbo prie įsakų vertimo aplinkybes Ch. G. Mielcke atskleidė 1800 m. gegužės 26 d. laiške⁶⁴. Čia jis teigė 1789 m. buvęs paskirtas oficialiuoju įsakų vertėju su 33 talerių ir 30 grašių metiniu atlyginimu. Pareigas ėjęs stropiai, dėl vertimų taręsis su kitais lietuvių bažnyčių kunigais bei kalbos mokovais ir sulaukęs jų pritarimo. Tačiau po pusmečio sutartis, anot Ch. G. Mielckės, Friedricho Gottfriedo von Groebeno (1726–1799), tuomečio Prūsijos provincijos konsistorijos prezidento, iniciatyva buvusi nutraukta ir jo atlyginimas, kartu su pareigomis, perduotas Lietuvių bažnyčios Karaliaučiuje kunigui J. L. Engewaldui⁶⁵.

Gali būti, kad Prūsijos provincijos vyriausybės ministro (*Etats-Minister*) Karaliaučiuje grafo F. G. von Groebeno susierzinimą galėjo kelti Ch. G. Mielckės pradėtos polemikos su G. Ostermeyeriu traktatuose ne itin maloniam kontekste šmėžavęs Konsistorijos vardas. Mat G. Ostermeyeris, gindamas savo giesmyną, be kitų argumentų, rėmėsi ir Konsistorijos autoritetu – giesmyną jis rengęs su Konsistorijos žinia ir pritarimu, laidavusiu leidybos finansavimą. Remdamasis šiuo faktu, G. Ostermeyeris kaltino Ch. G. Mielckę ir jo šalininkus kone maištu prieš vyresnybę:

245

Der Herr Cantor grif ein Buch an, das mit Bewußt des höchsten Geistlichen unseres Landes herausgegeben und bey allen Gemeinen Littauens eizuführen befohlen worden. Segen so was sich empören, war doch sehr verwegem gehandelt⁶⁶.

Sie haben ihre Obern hintergangen, und recht schändlich hintergangen, daß sie ihnen einen nachtheiligen Begriff von dem Buche beygebracht; in welchen zugleich ein verdeckter Vorwurf liegt, daß sie zur Herausgabe desselben ihr Eiwillingung gegeben, ohne vorher zu untersuchen, ob wir auch die Leute wären, die zu dieser Arbeit die nöthige Talente hätten⁶⁷.

Vertėjo atlyginimo ir pareigų atsakymas galėjo būti vyresnybės nemalonės ženklas, bausmė Konsistorijos sprendimais suabejojusiam, pernelyg didelę intelektualinę laisvę demonstravusiam Pilkalnio kantoriui. Prielaidą, kad Ch. G. Mielcke dėl savo aštraus būdo buvo pakliuvęs į vyresnybės nemalonę, patvirtintų ir tai, jog net gerokai vėliau, 1800 m., atsilaisvinusios vertėjo vietos jis negavo, nors nuolankiai jos prašė ir turėjo „visą paketą“

⁶⁴ MIELCKE, Christian Gottlieb. Prašymas skirti oficialiojo valdžios įsakų vertėjo vietą, 1800-06-26. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 3, Bd. 2, 51r–51v. Laiško faksimilė, perrašas ir vertimas publikuoti SIDABRAITĖ, Ž. *Kristijonas Gotlybas Milkus...*, p. 37–39.

⁶⁵ MIELCKE, Christian Gottlieb. Prašymas skirti oficialiojo valdžios įsakų vertėjo vietą, 1800-06-26. *GStA PK*, XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 3, Bd. 2, 51r–51v.

⁶⁶ OSTERMEYER, G. *Bedenken über einen Entwurf...*, S. 6. „Ponas kantorius užsipulė knygą, kuri buvo išleista su mūsų krašto Aukščiausios Dvasinės kolegijos žinia ir kurią buvo įsakyta priimti visoms lietuviškoms parapijoms. Piktintis tokia knyga buvo tikrai įžūlu“ (OSTERMEYERIS, Gotfrydas. *Rinkiniai raštai*. Sud. ir vertė Liucija CITAVIČIŪTĖ. Vilnius, 1996, p. 165).

⁶⁷ OSTERMEYER, G. *Bedenken über einen Entwurf...*, S. 14. „Jūs apgavote savo vyresnybę, ir apgavote tikrai niekšiška, pateikdami jai apie knygą blogą atsiliepimą, kuriame galima įžiūrėti ir slaptą priekaištą, kad pritarama knygai vyresnybė prieš tai nepatikrinusi mūsų, ar pakanka sugebėjimo tokiam darbui“ (OSTERMEYERIS, G. Op. cit., p. 168).

privalumų: religinių ir pasaulietinių veikalų vertėjo, lingvistinių darbų rengėjo patirtį, pui-
kias, visuotinai pripažintas lietuvių kalbos žinias. Vis dėlto šio Ch. G. Mielckės lietuvių kul-
tūros lauke sukaupto simbolinio kapitalo dėl polemikos metu patirtų nuostolių nepavyko
paversti laimėjimu grumtynėse dėl oficialiojo valdžios įsakų vertėjo vietos.

K. Forstreuteris minėto straipsnio apie įsakų vertimo į lietuvių kalbą istoriją pabaigoje
padarė išvadą, kad:

Unter den Übersetzern der Mandate befindet sich kaum ein geborener Litauer. Die oben
genannten Nahmen sind alle deutsch bzw. masurisch (Zudnochovius, Broscovius). Man
wird sich nicht darüber wundern, denn man weiß ja, daß im 17. und 18. Jahrhundert fast
keine Pfarrer litauischen Stammes in Preußen hervorgetreten sind, zum Unterschiede vom
16. Jahrhundert, in dem eine Moswid und andere als Vorkämpfer der Reformation aus Litauen
nach Preußen einwanderten und hier eine fruchtbare literarische Tätigkeit einfalteten. Nach
diesen Anfängen hat das Litauertum in Preußen keine Intelligenzschicht gebildet, während
in Großfürstentum Litauen die Oberschicht völlig polonisiert wurde. Von Bretke ab haben
Deutsche sich um die Fortentwicklung der litauischen Sprache in Preußen große Verdienste
erworben. In diese Reihe gehören nun auch die Übersetzer der litauischen Mandate⁶⁸.

246

Šia išvada K. Forstreuteris iš XIX–XX a. tautinio patriotizmo pozicijų įvertino XVIII a. re-
alijas. Toks regresyvinis vertinimas negali būti nei objektyvus, nei teisingas. Etninės
lietuvybės klausimas viešojoje Prūsijos kultūros erdvėje XVIII a. nebuvo, o ir negalėjo
būti keliamas. To meto dokumentuose, susijusiuose su lietuvių kalbos, kultūros, raš-
tijos klausimais, asmuo vertinamas tikrai pagal kalbinę kompetenciją, t. y. kiek gerai
(silpnai) jis mokėjo (nemokėjo) lietuvių kalbą.

Šiandien sunku nustatyti, kiek tarp lietuvių raštiją plėtojusių Bažnyčios tarnautojų
XVIII a. Prūsijoje buvo kilminių lietuvių. Gali būti, kad mažuma. Tačiau lietuvių raš-
tijos laukas, jo teikiamos galimybės kaupti simbolinį kapitalą – Prūsijoje jis galėjo
suteikti galios, o dažnai ir transformuotis į visiškai apčiuopiamą kapitalą (paskyrimą
į geresnę parapiją, oficialiojo valdžios įsakų vertėjo atlyginimą ir panašiai) – skatino
atvykėlius, dažnai antros ar trečios kartos kolonistų palikuonis, užaugusius lietuviš-
kai kalbančiose parapijose, lietuvių kalbą mokėjusius iš mažumės kaip gimtąją⁶⁹, dar
pasimokiusius universiteto Lietuvių kalbos seminare, visomis jėgomis ir talentu pri-
sidėti prie kūrybiško lietuvių kalbos puoselėjimo.

⁶⁸ „Tarp mandatų vertėjų vargu ar yra nors vienas lietuvis. Anksčiau paminėtos pavardės visos yra vokiškos arba mozūriškos (Zudnochovius, Broscovius). Tai nekelia nuostabos, jei tik žinai, kad XVII ir XVIII a. Prūsijoje neiškilo nė vienas lietuvių kilmės kunigas, skirtingai nei XVI a., kai iš Lietuvos atvyko ir čia sėkmingai literatūrinius darbus dirbo Mažvydas ir kiti Reformacijos skelbėjai. Po šitų pradininkų lietuvybė Prūsijoje neišugdė jokio inteligentų sluoksnio, o Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje aukštieji sluoksniai buvo visiškai sulenkinti. Nuo Bretkūno didelis lietuvių kalbos raidos Prūsijoje nuopelnas priklauso vokiečiams. Šiai grupei taip pat priklauso mandatų vertėjai“ (FORSTREUTER, K. Op. cit., S. 398).

⁶⁹ MIELCKE, C. G. *Bescheidene Beantwortung des Bedenkens...*, S. 55.

Išvados

Prūsijos valdžios įsakų vertimo ir publikavimo praktika buvo reikšminga pasaulietinės lietuvių kalbos formavimui(si); į šią veiklą buvo įsitraukę geriausi to meto lietuvių kalbos mokovai. XVIII a. pradžioje Prūsijos valdžios sprendimu sukūrus oficialiojo valdžios įsakų vertėjo etatą su pastoviu metiniu atlyginimu, lietuviškai mokančių Bažnyčios tarnautojų akyse šios veiklos patrauklumas dar labiau padidėjo. Antrojoje amžiaus pusėje susiformavus gana gausiam lietuvių kalbą gerai mokančių inteligentų sluoksniui, konkurencinė įtampa lietuvių kultūros lauke tolydžio augo. Be to, bemaž tuo pat metu, ypač Lietuvių kalbos seminaro inspektorius pareigas einant J. E. Schultzui, pradėtas justi Karaliaučiaus, kaip lituanistinės kultūros centro Prūsijoje, silpnėjimas. Aktyvėjo lietuvių kultūros kūrėjų pastangos lituanistinę veiklą koncentruoti lietuvių dar gana gausiai gyvenamoje Prūsijos Lietuvoje.

247

Bene aiškiausiai šias tendencijas pajuto ir ryžtingai ėmėsi veikti solidų simbolinį kapitalą lietuvių kultūros lauke sukaupusi Mielckių šeima. Įtakingo XVIII a. pirmosios pusės lietuviškų raštų rengėjo Peterio Gottliebo Mielckės sūnūs – broliai Christianas Gottliebas ir Danielis Friedrichas – ėmė aktyviai siekti galios lietuvių kultūros lauke įtvirtinimo. Vadinamasis „plunksnos karas“, arba polemika, tapo šio tikslo įgyvendinimo priemone. 1781 m. Ch. G. Mielcke, palaikomas brolio, pradėjo diskusiją dėl lietuviškų giesmynų rengimo principų, o 1788 m. D. F. Mielcke, remiamas brolio, surašė skundą dėl lietuviškų įsakų vertimo kalbos. Šį skundą ėmėsi palaikyti aukštas Bažnyčios tarnautojas, Gumbinės apskrities vyriausiasis kunigas K. G. Keberis.

Su polemika susijusios rankraštinės medžiagos, saugomos Prūsijos kultūros paveldo slaptajame valstybės archyve, analizė atskleidė, kad sukeltos polemikos rezultatas buvo Ch. G. Mielckės gauta oficialiojo valdžios įsakų vertėjo vieta su 33 talerių 30 grašių atlyginimu. Nustatyta, kad 1788 m. sausio 8 d. įsakas dėl dezertyrų persekiojimo ir sulaikymo, publikuotas „Prūsijos valdžios gromatose...“, buvo verstas ne Ch. L. Sackersdorffo, kaip manyta iki šiol, o Ch. G. Mielckės. Taip pat jo plunksnai priklauso dar dviejų įsakų vertimai: 1788 m. liepos 24 d. įsakas dėl prekiavimo verpalais ir 1789 m. gegužės 29 d. įsakas, draudžias leisti palaidiems šunims bėgioti. Poleminis Ch. G. Mielckės įkarštis galėjo tapti priežastimi, kad, nepaisant stropaus darbo ir puikių lietuvių kalbos gebėjimų, sutartis su juo dėl oficialiojo valdžios įsakų vertėjo vietos buvo nutraukta. Taigi sukaupto Mielckių šeimos simbolinio kapitalo nepakako lyderystei lietuvių raštijos lauke galutinai įtvirtinti.

Vis dėlto poleminė Mielckių veikla atspindėjo ir iš dalies išreiškė įtampas, susijusias su tuo metu vykusiais lietuvių kalbos kūrybos procesais. XVIII a. viduryje Lietuvoje Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Prūsijoje buvo sukurti lietuvių kultūrai savaip reikšmingi kūriniai – Mykolo Olševskio *Broma atverta ing wiecznasti* ir Kristijono Donelaičio

Metai, įrodę lietuvių kalbai iki tol skirtos tik namų ir bažnyčios zonos įveiką. Viena vertus, lietuviškai kalbančioje bendruomenėje jau buvo subrendęs lietuviškos literatūros poreikis, kita vertus, jau galėjo iškilti lietuviškai pasaulį perkuriantys kūrėjai. Mielckijų pradėta diskusija dėl valdžios įsakų vertimo kalbos traktuotina kaip integrali tuo metu vykusių rašytinės lietuvių kalbos kūrimo procesų dalis.

Padėka / Danksagung

Straipsnis parašytas stažuotės Greifswaldo Ernsto Moritzo Arndto universitete metu. Už suteiktą stažuotės galimybę autorė dėkoja šio universiteto Baltistikos instituto direktoriui prof. Stephanui Kessleriui, taip pat Tarptautinių ryšių skyriui. Už malonų tarpininkavimą ir visokeriopą globą nuoširdžiai dėkoju šio instituto mokslininkei dr. Liane Klein.

Der Artikel ist im Rahmen eines Forschungsaufenthaltes an der Universität Greifswald entstanden. Für die Aufenthaltsmöglichkeit dankt die Autorin dem Direktor des Instituts für Baltistik, Herrn Prof. Dr. Stephan Kessler, sowie dem International Office der Universität Greifswald herzlich. Besonderer Dank gilt auch der wissenschaftlichen Mitarbeiterin des Instituts für Baltistik, Frau Dr. Liane Klein, für ihre wertvolle Unterstützung während des Aufenthaltes.

Straipsnyje naudoti publikuoti šaltiniai

- Die Matrikel der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr.* Bd. II: *Die Immatrikulationen von 1657–1829.* Hrsg. von Georg ERLER. Leipzig, 1911–1912.
- MIELCKE, C[hristian] G[ottlieb]. *Bescheidene Beantwortung des Bedenkens, so Herr Pfarrer Ostermeyer von Trempen über einen Entwurf zum neuen Littauischen Gesangbuch bekannt gemacht.* Königsberg, 1788.
- OSTERMEYER, Gottfried. *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch, nebst vorangesetztem Bericht von der Veranlassung dazu.* Königsberg, 1786.
- OSTERMEYER, [Gottfried]. *Sinceri Schreiben an den Pfarrer Ostermeyer zu Trempen von diesem selbst mit den nöthigen Antworten.* Königsberg, 1787.
- OSTERMEYER, Gottfried. *Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen.* St. 2–4. Königsberg, 1790–1791.
- OSTERMEYER, Gottfried. *Erste Littauische Liedergeschichte.* Königsberg, 1793.
- OSTERMEYERIS, Gotfrydas. *Rinkiniai raštai.* Sud. ir vertė Liucija CITAVIČIŪTĖ. Vilnius, 1996.
- Prūsijos valdžios gromatos, pagraudenimai ir apsakymai lietuviams valstiečiams.* Sud. Povilas PAKARKLIS, red. Konstantinas JABLONSKIS. Vilnius, 1960.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch* (Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung, Nr. 19). Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald MOELLER bearb. von Walther MÜLLER-DULTZ, Reinhold HELING, Wilhelm KRANZ. Bd. 1–7. Hamburg, 2012–2014.

Straipsnyje naudoti ankstesni tyrimai

- BICHLER, Klaus. *Selbsinszenierung im literarischen Feld Österreichs. Daniel Kehlmann und seine mediale Inszenierung im Bourdieuschen Feld*, Frankfurt am Main, 2013.
- BIRŽIŠKA, Vaclovas. *Senųjų lietuviškų knygų istorija*. D. 1–2. Chicago, IL, 1953–1957.
- BIRŽIŠKA, Vaclovas. *Aleksandrynas: senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*. T. 2: XVIII–XIX amžiai. Čikaga, 1963.
- BOURDIEU, Pierre. *Language and Symbolic Power*. Ed. and introduced by John B. THOMPSON. Cambridge, 1991.
- CITAVIČIŪTĖ, Liucija. Gotfrydas Ostermejeris – pirmasis lietuvių literatūros istorikas, poezijos teoretikas ir kritikas. In OSTERMEJERIS, Gotfrydas. *Rinkiniai raštai*. Parengė ir išvertė Liucija CITAVIČIŪTĖ. Vilnius, 1996, p. 24–46.
- CITAVIČIŪTĖ, Liucija. *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras. Istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai*. Vilnius, 2004.
- Darbai apie Kristijoną Donelaitį*. Parengė Leonas GINEITIS. Vilnius, 1993.
- DILYTĖ, Dalia. *Kristijonas Donelaitis ir antika*. Vilnius, 2005.
- DILYTĖ, Dalia. *Kristijono Donelaičio pasakėčios*. Vilnius, 2014.
- FORSTREUTER, Kurt. Über den Druck von litauischen Mandaten im 18. Jahrhundert. *Zeitschrift für Slavische Philologie*, 1950, Bd. 20, Hf. 2, S. 393–399.
- GINEITIS, Leonas. Pirmoji polemika lietuvių raštijos klausimais (Naujai surastų raštų šviesoje). *Literatūra ir kalba*, 1962, [t.] 6: *Literatūra ir dabartis*, p. 244–256.
- GINEITIS, Leonas. *Klasicizmo problema lietuvių literatūroje*. Vilnius, 1972.
- GINEITIS, Leonas. *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*. Vilnius, 1990.
- GINEITIS, Leonas. *Kristijono Donelaičio aplinka*. Vilnius, 1992.
- GIRDZIJAIUSKAS, Juozas. Kristijonas Gotlybas Milkus. In GIRDZIJAIUSKAS, Juozas. *Lietuvių literatūros vagoje: straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2006, p. 292–310.
- Iš vokiškųjų raštų apie Kristijoną Donelaitį*. Parengė ir išvertė Leonas GINEITIS. Vilnius, 2002.
- JUNG, Carl Gustav. *Über das Phänomen des Geistes in Kunst und Wissenschaft*. Olten und Freiburg im Breisgau, 1971.
- KAUNAS, Domas. *Kristijono Donelaičio atminties paveldas*. Vilnius, 2016.
- KAUNAS, Domas. *Mažosios Lietuvos knyga: lietuviškos knygos raida 1547–1940*. Vilnius, 1996.
- LEBEDYS, Jurgis. *Senoji lietuvių literatūra*. Vilnius, 1977.
- MOELLER, Friedwald. *Altpreußisches evangelisches Pfarrerbuch von der Reformation bis zur Vertreibung im Jahre 1945*. Bd. 1: *Die Kirchspiele und ihre Stellenbesetzungen* (Sonderschriften des Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V., Nr. 11). Hamburg, 1968.
- SIDABRAITĖ, Žavinta. *Kristijonas Gotlybas Milkus. Gyvenimas ir literatūrinė veikla*. Vilnius, 2006.
- SIDABRAITĖ, Žavinta. Kristijonas Donelaitis – a Lithuanian Homer? *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 2017, nr. 4 (298), s. 693–706.
- SIDABRAITĖ, Žavinta. Kristijonas Donelaitis ir Kristijonas Gotlybas Milkus: kūrėjas ir jo riteris. In *Naujai liuanistikos atradimai ir šiuolaikinė istorinė vaizduotė* (Senoji Lietuvos literatūra, kn. 37). Sud. Živilė NEDZINSKAITĖ. Vilnius, 2014, p. 235–256.
- SIDABRAITĖ, Žavinta. Milkų šeimos vieta XVIII amžiaus Mažosios Lietuvos raštijoje. *Archivum Lithuanicum*, 2003, t. 5, p. 97–126.
- SIDABRAITĖ, Žavinta. Išnykstančio pasaulio dainius. In *Kristijono Donelaičio reikšmės*. Sud. Mikas VALCEKAUSKAS. Vilnius, 2016, p. 490–505.
- SPECHT, Rolf. *Die Rhetorik in Lessings „Anti-Goeze“*. Ein Beitrag zur Phänomenologie der Polemik (Europäische Hochschulschriften, Bd. 937). Bern, Frankfurt am Main, New York, 1986.
- ŠEFERIS, Vaidas. *Kristijono Donelaičio „Metų“ rišlumas*. Vilnius, 2014.
- TEREŠKINAS, Artūras. Stiliaus ir žanro problemos M. Alšausko ir K. Lukausko pamoksluose. In *Senosios literatūros žanrai* (Senoji Lietuvos literatūra, kn. 1). Vilnius, 2002, p. 104–163.

- TRIŠKAITĖ, Birutė; SIDABRAITĖ, Žavinta. Johannas Jacobas Quandtas tikrai mokėjo lietuviškai. *Archivum Lithuanicum*, 2016, t. 18, p. 47–88.
- ULČINAITĖ, Eugenija; JOVAIŠAS, Albinas. *Lietuvių literatūros istorija. XIII–XVIII amžiai*. Vilnius, 2003.
- VAICEKAUSKAS, Mikas. Paskutinė Valančiaus knyga. In *Istorijos rašymo horizontai* (Senoji Lietuvos literatūra, kn. 18). Sud. Aušra JURGUTIENĖ, Sigitas NARBUTAS. Vilnius, 2004, p. 266–294.
- VANAGAS, Vytautas. Gotfridas Ostermejeris – pirmasis lietuvių literatūros istorikas. *Literatūra ir kalba*, 1961, [t.] 5: *Tarybų Lietuvos 20 metų sukaktį minint*, p. 395–432.
- WILPERT, Gero, von. *Sachwörterbuch der Literatur*. 6. erw. Aufl. Stuttgart, 1979.

ON A DISPUTE OVER THE TRANSLATION OF PRUSSIAN GOVERNMENT DECREES PUBLISHED IN LITHUANIAN IN THE LATE-18TH CENTURY

Žavinta Sidabraitė

Summary

The translation of Prussian government decrees into Lithuanian and their publication was an important practice, which influenced the formation of the secular Lithuanian language. The best experts in the Lithuanian language were engaged in this activity. As the Prussian authorities established a statutory translator incumbency, with a fixed annual salary, in the early 18th century, the attractiveness of the activity increased even more in the eyes of Lithuanian-speaking ministers of religion. When a relatively large number of educated Lithuanian-language students formed in the second half of the 18th century, competitive tensions between them continued to grow. At the same time, especially during the tenure of Johann Ernst Schultz (1742–1806) as head of the Lithuanian Seminar at the University of Königsberg, the earlier role of Königsberg as a centre of Lithuanian studies declined. Against this background, efforts to concentrate activities in the part of Prussia that was still densely inhabited by Lithuanian speakers and called Lithuania at that time, became more active. The most obvious response to this change came from the Mielcke family, who were known for their solid symbolic capital accumulated in the field of Lithuanian culture.

Christian Gottlieb Mielcke (1733–1807) and Daniel Friedrich Mielcke (1739–1818), two sons of Peter Gottlieb Mielcke (1695–1753), an influential editor of Lithuanian-language writings in the first half of the 18th century, actively sought to consolidate their positions in the field of Lithuanian culture, and accordingly initiated a dispute, or polemic. In 1781, Christian Gottlieb, supported by his brother, initiated a discussion on the principles of the editing of Lithuanian hymnals. In 1788, Daniel Friedrich, supported by Christian Gottlieb, wrote a complaint about the quality of translations of government decrees into Lithuanian. The complaint was upheld by Karol Gotthard Keber (1756–1835), a senior church clerk, provost of the Gumbinnen district.

An analysis of manuscript material relating to the dispute and stored in the Prussian Secret State Archives in Berlin, revealed that the polemic initiated by the Mielcke brothers had a clear outcome: Christian Gottlieb obtained an official translator's position, for a salary of 33 thalers and 30 pennies. The article argues that the decree of 8 January 1788 on the prosecution and detention of deserters was translated by Christian Gottlieb Mielcke, and not by Christian Ludwig Sackersdorff, as has been claimed. Mielcke also made two other translations: the decree on the trade in yarn of 24 July 1788, and the decree that forbade letting dogs run loose of 29 May 1789. Mielcke's antagonistic rhetoric, however, could have been the reason why the contract with him as an official translator of government decrees was terminated, despite his diligent work and excellent skills in the Lithuanian language. Thus, the symbolic capital accumulated by the Mielcke family was insufficient to consolidate their leadership in the field of Lithuanian culture.

Nevertheless, the disputational activities of the Mielckes reflected and partially manifested the tensions relating to simultaneous processes in the creation of the Lithuanian language. In the mid-18th century, works of great importance to Lithuanian culture were written both in the Grand Duchy of Lithuania and in Prussia: *Broma atwerta ing wiecznasti* (The Gates Opened into Eternity) by Mykolas Olševskis (Olszewski), and *The Seasons* by Kristijonas Donelaitis (Donalitius). Both show that Lithuanian had superseded the previous 'status' of a language that was used only at home and in church. The Lithuanian-speaking community had shown the need for Lithuanian literature, while authors who were able to redefine the world in the Lithuanian language had already emerged. In this context, the dispute over the quality of the translation of government decrees initiated by the Mielckes should be regarded as an integral part of the process of the creation the written word in Lithuanian.